
VIZUALNA DOKUMENTACIJA IN KOMENTAR

Posvetovanje v Ljubljani, 4.–5. oktober 1989

Začetki organiziranega razmišljanja o etnografskem filmu v Jugoslaviji segajo v leto 1957, ko je etnograf Milovan Gavazzi v Zagrebu ustanovil jugoslovanski odbor za etnografski film, kot 9. nacionalni odbor CIFE (Comite national du film ethnographique) v okviru UNESCO-a.

Istega leta je bil ustanovljen v Ljubljani tudi Slovenski odbor za etnografski film, ki je spodbujal filmske producente, da so v dokumentarnih filmih prikazovali izbrane folkloristične in etnografske teme.

Delovanje Odbora je pripomoglo, da se je v 50. in 60. letih zlasti v Sloveniji med etnologi močno povečalo zanimanje za film kot dokumentacijsko sredstvo. Nekateri etnologi so bili v stiku z Inštitutom v Goettingenu, z Musee d'homme, pa z organizatorji tedanjega Festival dei popoli v Firencah. Inštitut za slovensko narodopisje pri SAZU je že sredi 50. let pričel s skromno produkcijo na 16 in 8 mm traku. Organizirano prizadevanje je bilo prekinjeno z razmahom televizije, ki v službi vladajoče ideologije ni dopuščala pretiranega prikazovanja etnografske tematike.

Vidnejši napredek je na področju vizualne dokumentacije pomenila šele ustanovitev AVDIOVIZUALNEGA LABORATORIJA pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU, leta 1983. Laboratorij je svoje delovanje s snemanjem dokumentarnih video filmov razširil po vsej Jugoslaviji, od Makedonije

do Slovenije. Zato smo se odločili, da pripravimo srečanje jugoslovanskih »vizualcev«, ne glede na to, v kateri znanstveni disciplini delujejo. Bil je že čas, da zvemo, kdo vse v Jugoslaviji si pomaga z vizualno tehnologijo pri svojem delu, kaj je pri tem dosegel in kakšni so njegovi načrti. Želeli smo izmenjati izkušnje in vsem posredovati naše informacije o tovrstnem dogajanju v Evropi in v svetu.

Naslov Vizualna dokumentacija in komentar smo izbrali zato, ker nudi zelo široke možnosti razmišljanja in torej tudi širokega sodelovanja. Komentar je lahko interpretacija vizualnega gradiva, lahko pa je tudi dodatna informacija, ki zapolnjuje deficit med vizualno in, recimo, »totalno« informacijo o določenem dogajanju.

Na naše vabilo se je odzvalo 22 udeležencev-referentov iz Beograda, Celovca, Ljubljane, Sarajeva, Trsta in Zagreba. To niso bili samo etnologi, čeprav so bili le-ti v večini, ampak so se nam pridružili tudi ljudje s področja medicine, psihologije, arhivistike, umetnostne zgodovine, sociologije in seveda ljudje iz TV in filmskega medija. Čeprav je bilo to prvo srečanje »vizualcev« v Jugoslaviji, ki je bilo zastavljeno tako na široko, je popolnoma zadostilo namenu, ki smo si ga zastavili organizatorji. Na začetku je bilo še veliko terminoloških nesporazumov. Vsaka znanstvena disciplina ima namreč svoje predstave o obliki in namenu vizualne doku-

mentacije. Pokazale so se tudi velike razlike v stopnji prakticiranja vizualne dokumentacije, tako na ravni metodologije, kot na ravni tehnologije. Veliko je bilo razprav o objektivnosti oziroma neobjektivnosti vizualnih medijev v odnosu do realnosti, pač vse tisto, kar je na področju filma in tudi vizualne antropologije na teoretski ravni že razčiščeno, pa se ob vsakem novem vstopu v svet vizualnih informacij vedno na novo odpira kot problem. Z obravnavanjem že presežene problematike se je torej pokazal določen zaostanek za razvojem v svetu, ki je posledica pomanjkanja profesionalnih stikov in literature.

Bolj kot premik na neke nove horizonte, je bil na našem srečanju pomemben »prvi kontakt« - »Who is who« v Jugoslaviji na področju aplikacije vizualnih medijev v znanosti in izobraževanju. Vrednost srečanja je bila v tem, da se nismo omejili zgolj na teoretske razprave, pač pa je skoraj vsak referent podprl svoja izvajanja s praktičnimi primeri, večinoma na video kasetah.

Zlasti je bil zanimiv referat o izključenosti hkratne percepcije slike in komentarja, kar je po mnenju avtorja utemeljeno na fiziološki podlagi percepcije. Ta referat bo verjetno zanimiv za bralce Glasnika SED, zato ga v celoti objavljamo v pričujoči številki Glasnika.

Na našem posvetovanju smo nekaj slišali tudi o socio-psiholoških predpostavkah informacije, ki so enako relevantne pri vseh oblikah dokumentacije, ne samo pri vizualni dokumentaciji. »Objektivnost« informacije je danes relativizirana pri vseh poznanih medijih, vključno z govorjeno besedo.

Zanimiv je bil poziv, naj bo tudi fikcijski film vir za vizualne raziskave. Omenjen je bil primer raz-

ličnega vrednotenja fikcijskega filma v različnih časih in družbenih okoliščinah. To je bil namig na imanentno lastnost vizualne dokumentacije, ki lahko še dolgo po svojem nastanku odkriva pazljivemu gledalcu informacije, ki jih v času nastanka ni bilo zaznati, itd.

Problemu arhiviranja filma kot zgodovinskega vira v nacionalnem okviru je bil posvečen poseben referat.

Razmislek o fotografiji kot o fenomenu verodostojnosti in prevare je bil ilustriran s sovjetsko boljševidično prakso izginjanja osebnosti s fotografij (i.e. iz zgodovine) s pomočjo retuširanja. Ideološko retuširanje je sinonim za medijsko zlorabo vizualne dokumentacije, ki lahko privede do nezaželenih rezultatov tudi pri antropološkem filmu. O tem se je veliko govorilo. Vendar je prevladalo zmerno stališče, da s pametno medijsko intervencijo etnološka resnica ne izgubi veliko. Nasprotno - s pomočjo dobre uporabe medijskih zakonitosti resnico približamo gledalcem bolj kot če bi jim vsiljevali tako imenovano grobo gradivo, četudi z razlago.

Zanimiv je bil nastop ljudi s televizije. Uredniki dokumentarnega in znanstvenega programa so izrazili začudenje, da znanstveniki, s katerimi so sodelovali, tako malo poznajo zakonitosti medija ali da se jim niso pripravljani podrediti. Vsi smo bili presenečeni nad tem protinapadom, saj smo bili doslej navajeni, da je televizija na zatožni klopi, češ, da ne upošteva dovolj želja znanstvenikov. Našla pa se je stična točka med medijem in znanostjo in ta je: da je televizija odličen ustvarjalec določene problemske zavesti, ki jo želi znanost včasih spodbujati na primer pri obujanju pozabljenih znanj, pri usmerjanju ekoloških rešitev,

